

ЗДРАВНО ВЪЗПИТАНИЕ ЗА ПРЕВЕНЦИЯ НА ЗАВИСИМОСТИ

Ас. д-р Любка Атанасова

Югозападен университет „Неофит Рилски“

Резюме. Статията е подробен анализ на адекватността на учебната програма и извънкласните дейности в борбата срещу злоупотребата с вещества. Проучено е мнението на учениците от прогимназиалния и гимназиалния етап на обучение и на учителите, преподаващи в двата етапа. Целта на изследването е да се установи доколко учебната програма, извънкласните дейности и заниманията в клас са адекватни за превенция на зависимостите от психоактивни вещества. Проучването е проведено чрез формуляр, предоставен на директорите на две училища. Анкетиранията са в две групи: първа група – ученици от прогимназиален и гимназиален етап на обучение, и втора група – учители, които преподават на съответните ученици. Изследването е проведено в периода 14.04.2022 г. – 05.06.2022 г. сред ученици и педагогически специалисти от ОУ „Христо Смирненски“ и СУ „Св. св. Кирил и Методий“ и двете със седалище Радомир.

Ключови думи: здравно възпитание; психоактивни вещества; прогимназиална и гимназиална възраст; употреба; зависимости; превенция

Увод

Според проучване, озаглавено „Поведение и здраве при деца в училищна възраст – 2013/2014 г.“¹, осъществено от Института за изследване на населението и човека на БАН и научния център „Психология и здраве“ в партньорство с УНИЦЕФ, България участва в последната вълна на HBSC изследването през 2013/2014 г. В изследването участие вземат ученици на възраст 11, 13, 15 години, или това са ученици в V, VII и IX клас от 163 училища. Като основен извод на проучването е, че „българските юноши заемат първите места по ежеседмична употреба на алкохол и цигари в международното сравнение, момичетата пушат по-често от момчетата; учениците водят международната класация по употреба на бира поне веднъж седмично“. Именно резултатите от това проучване провокират интереса да се проведе изследване за употребата на психоактивни вещества (ПАВ) именно във възрастовия интервал 11 – 17 години. Да се изследва употребата на тези вещества и на какво ниво според

учениците и техните учители са учебните програми и извънкласната дейност по здравно възпитание с цел превенция на зависимости.

Методология на изследването

Обект на изследването са ученици от прогимназиален и гимназиален етап на образование и техните учители.

Предмет на изследването е превенцията на зависимости.

Цел на изследването е да се прецизира до каква степен са адекватни учебната програма, извънкласните дейности и дейностите в часа на класа за превенция на зависимости към психоактивни вещества.

Задачите на изследването са следните: да се създадат необходимите анкетни карти за проучване мнението на ученици и педагогически специалисти; обработка и анализ на получените емпирични данни; създаване на критерии за анализ на емпиричните данни.

Използваните методи са: теоретичен анализ на литературни източници, свързани с проблема; анкетиране; математическо-статистически методи.

Инструментариумът е две анкетни карти – за ученици, състояща се от 35 въпроса, от които 32 са свързани с изследвания проблем и 3 са от общ характер², и втора анкетна карта, предназначена за педагогически специалисти, която се състои от 30 въпроса, от които 26 са свързани с изследваната проблематика и 4 – от общ характер³.

Критерии за анализ на резултатите от проучването са следните.

1. Разпространение и употреба на вещества, водещи до зависимости.
2. Адекватност на темите по здравно образование за превенция на зависимости.
3. Значимост и принос на извънкласната дейност за превенция на зависимости.
4. Добри практики.

Теоретична основа

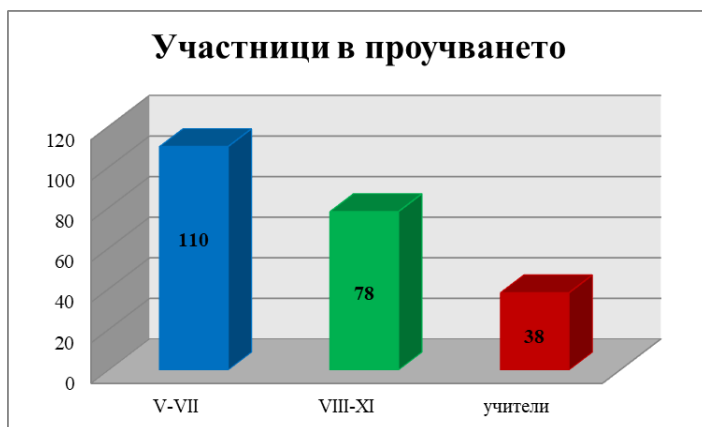
След като темата на статията е пряко свързана с превенция на зависимости, нека първо да се уточни значението на термина „зависимост“. Зависимостта е „болестно състояние в резултат на влиянието на наркотика върху организма“ (Yovkova & Yovkova 2005, p. 9). Същите автори правят класификация на психоактивните вещества. Съгласно тази класификация психоактивните вещества се делят на: разрешени за производство, продажба и употреба; разрешени от закона, но с установен ред при производство, продажба и употреба, определен от закона. Използват се по лекарско предписание; забранени от закона (Yovkova & Yovkova 2005, p. 7). Разглежданите в изследването психоактивни вещества попадат в две от категориите, а именно: разрешени за производство, продажба и употреба – алкохол и тютюневи изделия, и забранени от закона – наркотични вещества.

Но И. В. Запесоцкая и В. Б. Никишина разглеждат зависимостта като социален феномен поради нарастване броя на хората с това състояние и мащабно нарастване на видове зависимости (Zapesotskaya & Nikishina 2013). Когато се заговори за зависимости, първосигнално се досещаме за алкохолна, тютюнева, наркотична. В съвременността се появяват зависимости като зависимост от храна, от компютърни игри, лекарства, хазартна зависимост и др. Зависимостта може да се разпознае по три основни белега: монотонност – проявява се в желанието да има основно регулаторно въздействие върху умствената дейност на индивида; интензификация – проявява се в по-висока интензивност на преживяване на състоянието; повишено значение на физиологичния компонент на зависимостта като психическо състояние – проявяващо се в значително участие на физиологични процеси и функции във формирането на състоянието на зависимост (Zapesotskaya & Nikishina 2013). В настоящата статия се разглеждат зависимостите, разпространени между учениците от прогимназиална и гимназиална училищна възраст. Употребата на психоактивни вещества може да се разглежда като поведенческо отклонение при учениците. Ето защо „превенцията на детските и юношеските поведенчески отклонения на ниво училище и за отделинирането им на неговите специфични отговорности, както и ролята във взаимодействието му с другите институции не бива да се подценява“ (Ророва 2011, р. 234). Галина Стоянова определя превенцията като „обща, която се осъществява чрез информационни кампании и програми с общопревантивен характер, селективната – извършва се на основата на дефинирани рискови общности, и симптоматичната, която има за цел предотвратяване възникването или ескалирането на негативни здравно-социални последици“ (Stoyanova 2019, pp. 56 – 57). В училищна среда по-скоро се провежда от така направената класификация на превантивната дейност – обща превенция. Тя се състои в отбелязване на различни здравни проблеми посредством кампании, организирани от училищната институция и с участието на учениците, изготвяне на различни образователни материали и др. В анкетната карта е поискано мнението както на ученици, така и на учители относно възможностите на учебното съдържание в контекста за превенция на зависимости. За това до каква степен учебното съдържание въздейства на подрастващите като превантивна мярка, тъй като „качеството на учебниците предопределя степента на възпитателно въздействие“ (Ророва 2002, р. 49). Възпитателното въздействие на учебното съдържание ще бъде в много по-висока степен между възпитател и възпитаник, тогава, когато между тях се установи духовен контакт, „без който е невъзможно установяването на възпитателно взаимодействие“ (Ророва 2002, р. 52). От гледна точка на организирани целенасочени занимания по интереси и извънкласни дейности, пряко свързани със зависимостите, между учителите и учениците е необходимо да се изградят доверие и партньорство, за да бъдат резултатите в положителна посока.

Тъй като се търси връзката между здравно образование и учебни заведения, редно е да се разгледат и нормативни документи, свързани пряко със здравното

образование, а именно – Наредба 13 за от 21.09.2016 г. за гражданското, здравното, екологичното и интеркултурното образование⁴, в която са регламентирани организационните форми за формиране на здравни компетентности. Съгласно чл. 3, ал. 3 целта на здравното образование се формулира по следния начин: здравното образование е „насочено към развитие на умения за създаване или поддържане на здравословен стил и условия на живот и за доброволното адаптиране към поведение, благоприятстващо здравето“. Ключът е в израза „поведение, благоприятстващо здравето“, което, от една страна, е свързано с умение за разпознаване на основни здравословни проблеми, а от друга – с превенцията на тези проблеми. В същата наредба, съгласно чл.6, ал 2, т. 1 – 3, се определя, че здравното образование се осъществява в часа на класа, занимания по интереси или в дейности по обща подкрепа за личностно развитие. В приложение № 2 са описани подробно знанията, уменията и отношенията за съответната училищна възраст. В статията конкретно се разглежда какви знания, умения и отношения трябва да придобият учениците в края на прогимназиалната и гимназиалната училищна възраст, свързани с превенция на ПАВ. Най-синтезирано в края на основното си образование учениците трябва да са запознати със свойствата и въздействието на различните вещества, как се достига до зависимост към всяко от тези вещества, да познават нормативната уредба при употреба и разпространение, да придобият умения да отказват такива вещества, когато им се предлагат, и че употребата е личен избор и отговорност. Със завършване на средното си образование вече споменатите знания, умения и отношения се надграждат до умения за анализ на влиянието на приятели, медии, семейство, връстници и умения за търсене на алтернативи на употребата на вече споменатите вещества.

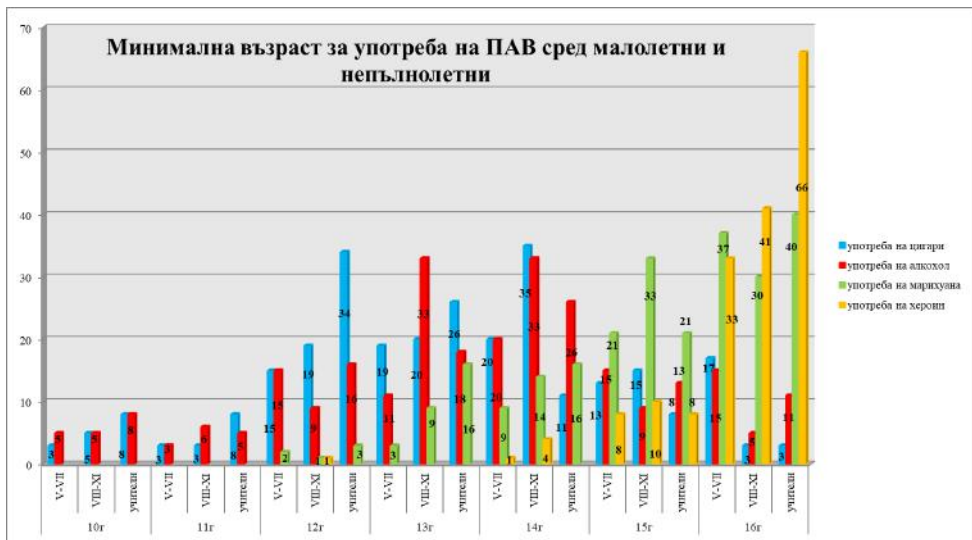
Анализ на резултатите

Фигура 1

В анкетното проучване вземат участие ученици и педагогически специалисти от две училища – ОУ „Христо Смирненски“ и СУ „Св. Св. Кирил и Методий“ и двете на територията на град Радомир. Учениците от V до VII клас или от прогимназиален етап, обучаващи се в ОУ „Христо Смирненски“, а учениците от VIII до XI клас или в гимназиален етап – СУ „Св. св. Кирил и Методий“. Една част от педагогическите специалисти, взели участие, работят в ОУ „Христо Смирненски“, а друга – в СУ „Св. св. Кирил и Методий“. Ученици от дванадесети клас не са включени в изследването, тъй като те са пълнолетни, а нас ни интересуват противообществените прояви, в частност употреба на ПАВ при малолетни и непълнолетни ученици.

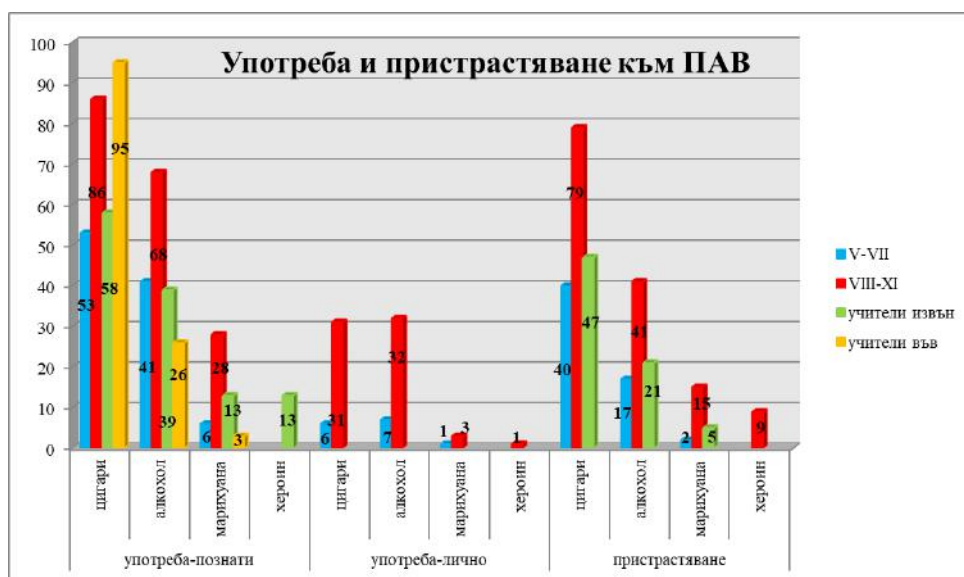
Критерий 1. Разпространение и употреба на вещества, водещи до зависимости

Фигура 2

Според всички участници от анкетното проучване най-ниската възраст, на която някои ученици посягат към употребата на цигари и алкохол, е 10 години, но това са единични случаи. Видно е, отново според всички участници, че най-масовото начало на употреба на цигари е във възрастовия интервал 12 – 14 години, употребата на алкохол на 13 – 14-годишна възраст. На въпроса „Кога самите участници са започнали да употребяват такива вещества, ако употребяват“ отговорите са идентични. Дори има отговори, в които учениците споделят, че първо са започнали употребата на алкохол, а след това – на цигари. Във въпросника при почти всеки въпрос има отговор с категория

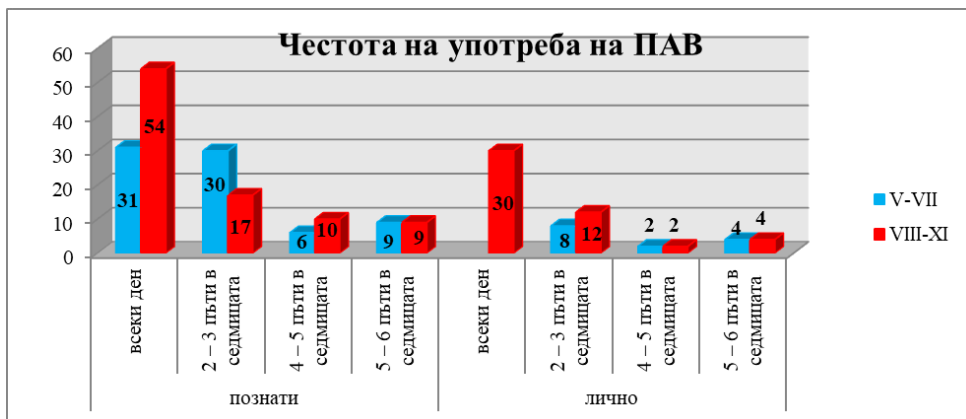
„Друго“. Именно в тази категория учениците и учителите могат да посочат възраст различна от предварително зададените. Малка част от учениците от прогимназиален етап смятат, че употребата на цигари започва, когато навършат пълнолетие. И двете групи ученици относно употребата на алкохол имат идентични отговори при избраните категория „Друго“. Те смятат, че началото е след 16-ия рожден ден. Във връзка с употребата на наркотични вещества – леки (напр. марихуана) и по-тежки (напр. хероин), най-честият отговор в категория „Друго“ посочват като най-ниска възраст 18 години, т.е. след навършване на пълнолетие.

Фигура 3

Всички участници посочват, че имат познати, които употребяват поне едно от ПАВ. Като има участници, посочили две и повече вещества. Силно впечатление прави, че както учителите, така и учениците са откровени в отговорите си. Също така впечатление прави и фактът, че учителите имат повече познати ученици от училището, в което работят, употребяващи цигари, отколкото извън него. За употребата на алкохол и марихуана графиката е с противоположни резултати – повечето им познати са извън тяхното училище. На въпроса, зададен към участниците ученици дали те самите употребяват поне едно от посочените вещества, резултатите показват, че учениците от гимназиален етап са с много по-голяма честота в сравнение с учениците от прогимназиален етап. Дори имат смелостта и честността да си признаят, че употребяват

наркотици, което съвпада и с резултатите от отговорите на учителите, че познават ученици от своето училище, употребяващи наркотични вещества. На същия въпрос в повечето случаи учениците посочват повече от един отговор, най-често два, като почти при всички това са алкохол и цигари. Тук трябва да се подчертае, че процентният дял на учениците, отговорили в категория „Не, не употребявам“, е много висок – 76%. Видно е, че всички участници имат познати, които са пристрастени поне към едно от посочените вещества, като най-висок дял се пада на цигарите, следвани от алкохола, марихуаната и хероина. Цялата картина безспорно е притесняваща, но едно от най-притеснителните в тази ситуация е, че 9% от учениците от гимназиален етап имат познати с хероинова зависимост. Това не означава, че другите зависимости не са от значение, напротив, но при тази възраст е и най-голям дялът на пристрастяване към всички ПАВ.

Фигура 4

От резултатите, посочени на фиг. 4, по-голям интерес представляват личните отговори на участниците – информацията, която дават за себе си. Стръскащото е, че от употребяващите поне едно от ПАВ, признават, че е всеки ден. Но това са ученици от гимназиален етап. Но още по-стръскащо е, че ученици от прогимназиален етап употребяват поне едно ПАВ в останалите честоти, като резултатите се доближават с тези на учениците от гимназиален етап. В категорията „Друго“ учениците конкретизират честотата на своята употреба на ПАВ. Конкретиката е основно относно употребата на цигари и алкохол. Посочват, че цигари употребяват значително по-често, отколкото алкохол. Употребата на алкохол е само по „специални поводи“. Относно употребата на ПАВ в частност на цигари и алкохол анализът показва, че най-малките учени-

ци, които употребяват поне едно от двете вещества, са VI клас, или на възраст 12 години. С увеличаване на възрастта до IX клас, включително, употребата на двете вещества нараства. Докато в другите два класа на гимназиален етап употребата на цигари намалява, в сравнение с предходната възраст, но употребата на алкохол е стремглаво нагоре.

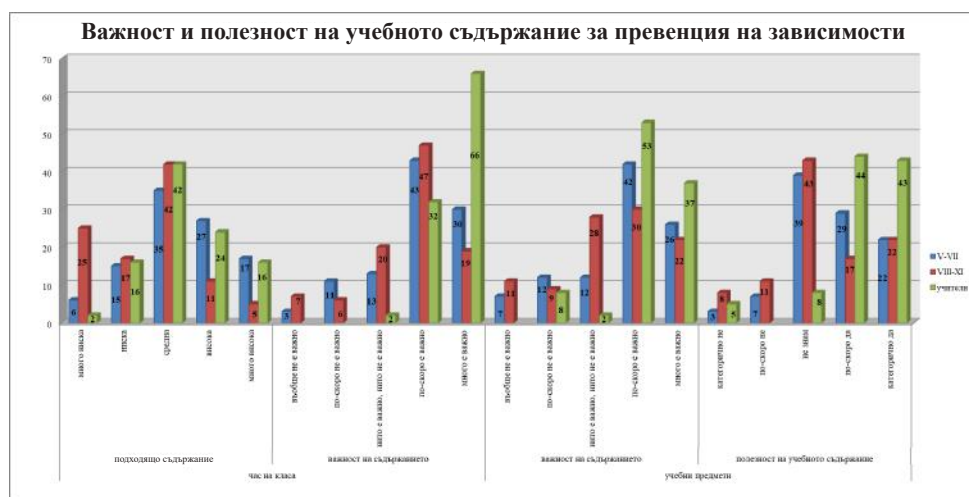
Критерий 2. Адекватност на темите по здравно и екологично образование за превенция на зависимости

Фигура 5

На въпроса „Знаете ли какви са въздействията на тези вещества върху организма на човека?“ както учениците от двата етапа на образование, така и техните учители смятат, че учениците са добре запознати. Повечето отговори са от типа „причиняват рак“, „смърт“, „негативно влияние върху организма“ и др. А на въпроса „Откъде най-често научаваш за въздействието на тези вещества върху човешкия организъм“ резултатите са доста интересни. Учениците от прогимназиален етап и учителите смятат, че основно информация получават от часовете по човек и природа, биология и здравно образование. Също така учителите са на мнение, че часовете за часа на класа играят съществена роля при информирането за негативното влияние на тези вещества. При учениците от гимназиален етап обаче ситуацията е доста по-различна – основно информацията, която им е необходима, намират в интернет пространството и от приятели. Трябва да си отбележи фактът, че значителна част от учениците както от прогимназиален, така и от гимназиален етап в категория „Друго“ посочват, че на тема ПАВ провеждат разговори

със своите родители. Като основен извод от анализа на този въпрос може да се заключи, че има значително разминаване в мнението на учители и ученици, особено от гимназиален етап. Учителите смятат, че училището, заедно с провежданите часове и допълнителни дейности са основен източник на знания за негативното влияние на тези вещества. Докато за учениците, и в частност от гимназиален етап, приятелите и интернет пространството са много по-значими от училищните часове.

Фигура 6

На въпроса „Според теб до каква степен темите, свързани със здравето в час на класа са подходящи за предотвратяване на зависимости?“ по-голяма част от трите групи респонденти отговарят, че степента е средна. Прави впечатление, че при учителите и учениците от прогимназиален етап процентът на отговори в категориите „висока“ и „много висока“ не са никак малки, съответно учители – 24% и 16%, а ученици – 27% и 17%. При учениците от гимназиален етап резултатите са на диаметрална позиция. При тях преобладават отговори от категориите „много ниска“ – 25%, „ниска“ – 17%, и „средна“ – 42%. Тези резултати навеждат на мисълта, че за учениците от гимназиален етап на образование заложените теми за здравно образование и възпитание, в частност превенция на зависимости, не са от съществено значение за превенция и предотвратяване на зависимости.

На въпроса „Според теб важно ли е да има теми, свързани с различните зависимости в час на класа?“ повече от 60% от всички групи респонденти отговарят в категориите „по-скоро е важно“: ученици от прогимназиален етап

– 43%, ученици от гимназиален етап – 47%, учители – 32%, и с категория „много е важно“ процентите са, както следва: 30%, 19%, 66%. Отговорите в останалите категории са незначителни.

От тук следва, че темите в часа на класа, свързани с превенция на различни зависимости, са важни и трябва да са заложи в учебната програма на всеки клас, но може би трябва да бъдат актуализирани и подходящо поднесени към съответната възрастова група.

На въпроса „Според теб важно ли е да има теми по различните учебни предмети, свързани с различните зависимости?“ много голям дял от участвалите в анкетното проучване посочват категориите „по-скоро е важно“ и „много е важно“. Респондентите, посочили тези отговори, са от всички групи – учители и ученици от двата етапа на образование. Съответно процентното отношение е, както следва: категория „по-скоро важно“: учители – 53%, ученици прогимназиален етап – 42%, а ученици гимназиален етап – 30%. Разпределението на процентното отношение и при другата категория запазва същата тенденция и резултатите са съответно – 37%, 26%, 22%. В отговорите на респондентите се наблюдава, че немалка част от учениците от прогимназиален етап не могат да преценят – 28%. В категориите „не е важно“ и „по-скоро не е важно“ отговорите в процентно отношение на учениците са незначителни, но прави впечатление, че има учители, които отговарят в категория „по-скоро не е важно“ – 8%.

На въпроса „Според теб теми по различните учебни предмети полезни ли са за превенция на зависимости?“ отговорите на учителите са в категориите „по-скоро да“ и „категорично да“, съответно 44% и 43%. Прави впечатление, че има учители, които или не могат да преценят, или отговарят в категория „категорично не“. Най-вероятно това са същите тези учители, които на предходния въпрос са отговорили в категория „по-скоро не е важно“. При учениците както от прогимназиален етап, така и от гимназиален клас се наблюдава най-голям дял в категория „не знам“, съответно 39%, 43%. При от учениците в гимназиален етап сборът от процентния дял в категориите „по-скоро да“ и „категорично да“ не надвишава процентния дял, на тези, които не могат да преценят, като при прогимназиален етап резултатите показват противоположна зависимост.

Критерий 3. Значимост и принос на извънкласната дейност за превенция на зависимости

Много голяма част от учениците от прогимназиален етап посочват, че в извънкласните дейности основна тема са вредите от цигарите и злоупотребата с тях и подобни на тях вещества. Обсъждат се теми за ползите от спорта при превенция на зависимости от ПАВ.

При учениците от прогимназиален етап се наблюдава надграждане на темите за превенция на ПАВ. При тях по-голяма част от учениците посочват

като водеща тема наркотични вещества – въздействие върху човешкия организъм и превенция към пристрастяване.

Прави силно впечатление, че нито учениците от прогимназиален етап, нито учениците от гимназиален етап посочват в своите отговори провеждане на мероприятия, свързани с въздействието, последиците и превенция от алкохолна зависимост.

При учителите нещата стоят малко по-различно. Освен посочените вече мероприятия те споменават, че се провеждат и такива, свързани с алкохолна зависимост.

Но както учениците, така и учителите отбелязват, че провежданите мероприятия са свързани със здравословното хранене, ползите от спортването, превенция на различни заболявания.

Критерий 4. Добри практики

Като най-съществена практика учениците от прогимназиален етап отбелязват Деня без тютюнев дим. Именно в едно от училищата, в което е проведено анкетното проучване, е осъществен проект на тема „Мултиспектърен подход за образователна интеграция и адаптация на ромските ученици чрез извънкласна дейност – „Аз не пуша – по-добрият избор!“⁴⁵. От самото заглавие на проекта става ясно, че е свързан с превенция на тютюнева зависимост. По Проекта са проведени много дейности, като съдебен спор на тема „Живот без цигари“, импровизиран телевизионен канал TV „Здраве“, сблъсък „На ринга – пушачи срещу непушачи“, изработване на голяма книга „Аз не пуша – по-добрият избор! Предай нататък!“, куклен театър „Защо животните не пушат?“, „Клиника за отказване от тютюнопушене“ – импровизиран кабинет за консултации на пушачи, и още много.

От прогимназиалния етап посочват, че се отбелязват дни, свързани с различни обществено значими заболявания, като при тях се използва подходът връстници обучават връстници – ученици подготвят презентация по дадена тематика и я представят пред своите съученици. Или се провеждат с учителите лекции и беседи, свързани със зависимостите.

Учителите посочва, че от ръководството на училището канят специалисти, които да изнасят лекции, свързани с конкретен повод. Провеждат се конкурси на различна тематика, като конкурсите най-често са свързани с изобразителното и приложното изкуство. Отбелязват също, че се провеждат викторини на тема зависимости и здравна тематика.

Изводи и препоръки

От направения анализ на получените резултати от анкетното проучване може да се направят следните изводи.

Възрастта на първата употреба на психоактивни вещества е много ниска – още в прогимназиален етап, като употребата на алкохол предшества употребата на тютюневи изделия.

Информацията, която е необходима на учениците както от прогимназиален, така и от гимназиален етап относно различните психоактивни вещества, те намират в интернет пространството.

Учениците смятат, че часовете, предвидени за превенция на зависимости в часа на класа и в учебните предмети от общообразователната подготовка, в частност учебните предмети от областта на природните науки, не са достатъчни.

Относно учебното съдържание от мнението на учителите можем да заключим, че то е напълно достатъчно и от изключително значение за превенцията на зависимости от тези вещества.

Като препоръки може да насочим фокуса към следните.

- превантивна дейност от най-ранна детска възраст. Ако не от детската градина, то поне още в начален етап на образование;

- да се обогатят темите в часа на класа – теми, свързани с ползите, които ще донесе физическата активност не само от гледна точка правилното развитие на тялото, но и от гледна точка на ползите от спорта за превенция на зависимости;

- да се предвидят повече занимания по интереси, свързани със здравното образование – повече дейности, свързани с двигателната активност – спортни, танци; дейности, които са поне в периода на една учебна година, а не кампанийни, свързани с конкретен повод;

- да се организират по-чести разходки, излети, екскурзии сред природата, защото природата има много силно положително въздействие върху човешкия организъм във всяко отношение.

- отбелязването на т.нар. „здравни празници“ да бъде свързано с конкретен проблем и да бъдат ангажирани активно учениците, тъй като в анкетата много от тях не знаят, че се отбелязват такива дни.

БЕЛЕЖКИ

1. ПОВЕДЕНИЕ И ЗДРАВЕ ПРИ ДЕЦА В УЧИЛИЩНА ВЪЗРАСТ – HBSC 2013/2014 <https://www.unicef.org/bulgaria/media/1711/file/BGR-HBSC-resume-bg.pdf>
2. АНКЕТА УЧЕНИЦИ https://docs.google.com/forms/d/1rReCkQ6h2MzQ578_GVCvNklku_f6zNSk-8Jmy_ygXyI/edit
3. АНКЕТА ПЕДАГОГИЧЕСКИ СПЕЦИАЛИСТИ https://docs.google.com/forms/d/1ghAWLv_6NgIU7QLcNvSx0SN9ck24g078LrPGjf6gr9M/edit
4. НАРЕДБА № 13 от 21.09.2016 г. за гражданското, здравното, екологичното и интеркултурното образование, Обн. – ДВ, бр. 80 от 11.10.2016 г., в сила от 11.10.2016 г.; изм. и доп., бр. 80 от 28.09.2018 г., в сила от 28.09.2018 г.

5. ПЕТРОВА, С., Д. ЕВТИМОВА, & К. НИКОЛОВА. Мултиспектърен подход за образователна интеграция и адаптация на ромските ученици чрез извънкласна дейност – „Аз не пуша – по-добрият избор!“. ОУ „Христо Смирненски“, Радомир.

ЛИТЕРАТУРА

- ЗАПЕСОЦКАЯ, И.В.; НИКИШИНА, В.Б., 2013. Состояние зависимости: метапсихологический подход. *Клиническая и специальная психология* [online] Т. 2, № 2, [viewed 11 April 2022]. Available from: <https://psyjournals.ru/psychclin/2013/n2/62045.shtml>
- ЙОВКОВА, А. & ЙОВКОВА, Д., 2005. *Наркотичните вещества – произход и употреба*. София. ISBN 954-9983-46-3.
- ПОПОВА, СН. 2002. *Съвременност и възпитание*. Благоевград. ISBN 954-680-217-4.
- ПОПОВА, СН. 2011. *Превантивни аспекти на възпитанието*. София. ISBN 978-954-392-121-8.
- СТОЯНОВА, Г., 2019. Превенция на наркозависимостите в България: Подходи за оценка на въздействието. *Публични политики* [online], Т. 10, № 1, с. 51 – 65. [viewed 11 April 2022]. Available from: <http://ejpp.eu/index.php/ejpp/article/view/298/332>

REFERENCES

- POPOVA, SN., 2002. *Savremennost i vazpitanie*. Blagoevgrad. ISBN 954-680-217-4.
- POPOVA, SN. 2011. *Prevantivni aspekti na vazpitaniето*. Sofia. ISBN 978-954-392-121-8.
- STOYANOVA, G., 2019. Preventsiya na narkozavisimostite v Balgaria: Podhodi za otsenka na vazdeystvieto. *Publichni politiki.bg* [online], vol. 10, no. 1, pp. 51 – 65, [viewed 11 April 2022]. Available from: <http://ejpp.eu/index.php/ejpp/article/view/298/332>
- YOVKOVA, A. & D. YOVKOVA. 2005. *Narkotichnite veshtestva – proizvod i upotreba*. Sofia. ISBN 954-9983-46-3
- ZAPESOTSKAYA, I.V.; NIKISHINA, V.B. 2013. Sostoyanie zavisimosti: metapsihologicheskii podhod. *Klinicheskaya i spetsialnaya psihologiya* [online], vol. 2, no. 2, [viewed 11 April 2022]. Available from: <https://psyjournals.ru/psychclin/2013/n2/62045.shtml>

HEALTH EDUCATION FOR ADDICTION PREVENTION

Abstract. This report is a detailed analysis of the adequacy of curriculum and extracurricular activities in the fight against substance abuse. The opinion of students in the junior high and high school stages of education and the teachers teaching in both stages was studied. The aim of the research is to specify to what extent the curriculum, extracurricular activities and activities in the classroom are adequate for the prevention of addictions to psychoactive substances. The survey was conducted using a form provided to the principals of two schools. The respondents are in two groups – the first group of students from junior high school and high school stage of education and the second group - teachers who teach the respective students. The study was conducted in the period 14.04.2022 – 05.06.2022 among students and pedagogical specialists from Hristo Smirnenski Primary School and Sofia University “St. St. Cyril and Methodius” both with headquarters in the town of Radomir.

Keywords: health education; psychoactive substances; junior high school age; high school age; use; addictions; prevention

✉ **Dr. Lyubka Atanasova, Assist. Prof.**

Web of Science Researcher ID: GWQ-8141-2022

ORCID iD: 0000-0003-2923-5578

Faculty of Pedagogy

South-West University Neofit Rilski

Blagoevgrad, Bulgaria

E-mail: liubka_81@swu.bg